

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МИСТЕЦТВ
ІМЕНІ І.П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

СПЕЦІАЛЬНИЙ КУРС
КАПРИСИ Ж.-Ф. МАЗАСА:
АНТОЛОГІЯ СКРИПКОВОЇ ВІРТУОЗНОСТІ

Методична розробка за тематикою творчого мистецького проєкту

МОДУСИ СКРИПКОВОЇ ВІРТУОЗНОСТІ
У ТВОРЧОСТІ КОМПОЗИТОРІВ ХІХ СТОРІЧЧЯ

Автор-укладач:
Чернявський Ігор Віталійович

Творчий керівник:
Мельник Алла Олексіївна,
кандидат мистецтвознавства,
доцент, завідувач кафедри
оркестрових струнних
інструментів

Науковий консультант:
Ніколаєвська Юлія Вікторівна,
доктор мистецтвознавства,
професор

Харків – 2025

Анотація. Спеціальний курс «Каприси Ж.-Ф. Мазаса: антологія скрипкової віртуозності» має надати здобувачеві системні знання з історії скрипкового виконавства. Курс охоплює як контекст творчості Ж.-Ф.Мазаса, так і презентацію та аналіз конкретних складових виконавської техніки. Каприси Ж. Мазаса розглядаються як зразок педагогічно цілеспрямованої, але естетично повноцінної віртуозної мініатюри, чия структура відображає продуману дидактичну послідовність, у якій поступово ускладнюються технічні завдання: від штрихової організації до складної позиційної роботи, від елементарної кантилени до вібраційної виразності та штрихового синтезу. Особливу увагу приділено аналізу конкретних каприсів із опусу 36, у яких окреслюються базові та розвинені модули виконавської техніки. Практична цінність спецкурсу полягає у системній та різносторонній презентації віртуозних творів XIX ст.: від формулювання дидактичних завдань, детальному їх опрацюванню до концертної презентації, питання націлені на формування розуміння жанрово-стильових процесів у виконавському мистецтві, що є важливим у виконавській та викладацькій діяльності здобувачів вищої мистецької освіти України.

Курс розрахований на здобувачів I-II освітньо-професійного/наукового рівня вищої освіти галузі знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальності 025 «Музичне мистецтво». Тривалість курсу – 1 семестр.

Мета спецкурсу – формування уявлення про корпус штрихів та прийомів, що складають основу скрипкової віртуозності, з подальшим їхнім аналізом у каприсах Жака-Фереоля Мазаса як специфічній формі поєднання педагогічної функціональності та виконавської виразності.

Після проходження курсу здобувачі повинні **знати:**

- історичні етапи розвитку скрипкової віртуозності;
- основи естетичної природи віртуозності у європейській музичній традиції XIX століття;
- основні скрипкові школи XIX століття, їхніх представників та корпус правил;
- засадничі жанри скрипкового мистецтва XIX ст.;

– стильові риси каприсів Ж. Мазаса у зіставленні з аналогічними зразками скрипкової педагогіки ХІХ століття.

Після проходження курсу здобувачі повинні **уміти**:

- розрізняти тип віртуозів – скрипалів ХІХ ст.
- охарактеризувати основні скрипкові школи ХІХ століття і визначити їх вплив на формування віртуозної виконавської парадигми;
- формулювати основні риси віртуозних жанрів ХІХ ст., зокрема – капрису;
- вирізняти модуси віртуозності (технічні, стилістичні, штрихові, виразові) у вибраних каприсах Ж. Мазаса.

ЗМІСТ СПЕЦКУРСУ

ТЕМА 1. ВІРТУОЗНІСТЬ ЯК ЕСТЕТИЧНИЙ ТА ВИКОНАВСЬКИЙ ФЕНОМЕН СКРИПКОВОГО МИСТЕЦТВА ХІХ СТОРІЧЧЯ

1. Історія скрипкового мистецтва у ХVІІ-ХVІІІ ст.
2. Категорія віртуозності та образ віртуоза в європейській музичній традиції ХІХ століття. Н.Паганіні, Г.Венявський, П.Сарасате.
3. Складові віртуозності у виконавському мистецтві ХІХ ст. Постава, штрих, аплікатура. Техніка правої і лівої рук.
4. Скрипкові школи ХІХ століття та їх вплив на формування віртуозної стилістики.
5. Жанри скрипкової творчості ХІХ ст.: фантазії, концерти, сонати, п'єси.
6. Етюд і каприс: інструктивний та художній зміст. Каприси Н.Паганіні, П.Роде. Структура зошитів Каприсів Ж.-Ф.Мазаса.

ТЕМА 2. КАПРИСИ Ж.-Ф. МАЗАСА ЯК ЦІЛІСНА МОДЕЛЬ ВІРТУОЗНОГО РОЗВИТКУ

7. Безперервність звуку при зміні смичка (на прикладі Каприсів №1, 7)
8. Штрихові моделі (каприс №2, №3)
9. Фразування (Каприси №3)
10. Поліфонічність (каприси №4,5, Каприс №28)

11. Деша (на прикладі капрису №5)
12. Техніки вібрації (на прикладі капрису №7)
13. Кантілена (на прикладі Капрису №7)
14. Техніка правої руки (на прикладі Капрису №23)
15. Спінкато як засіб артикуляційної виразності (на прикладі Капрису №51)
16. Динаміка віртуозної трансформації: штрих, позиція, вібрація і артикуляція в каприсах Ж.-Ф. Мазаса (№№19, 20, 23, 26, 28, 38, 51).

Форми навчання

У процесі вивчення спецкурсу здобувачі вищої освіти відвідують аудиторні заняття (лекції та практичні/семінарські заняття).

У процесі самостійної роботи здобувачі поглиблено вивчають матеріал навчальної дисципліни, виконують запропоновані завдання.

Тематика семінарських занять

1. Особистості скрипалів-віртуозів XIX ст.
2. Каприси Н.Паганіні, П.Роде: порівняльний аналіз.

Питання для самостійної роботи

1. Віртуозні жанри у скрипковому мистецтві XVIII ст.
2. Каприси П.Роде: стильова характеристика
3. Віртуозність у скрипкових творах Г.Венявського
4. Школи скрипкової гри: порівняльна характеристика

Орієнтовний перелік питань для підсумкового контролю

1. Якими є складові технічного арсеналу скрипаля?
2. Надайте класифікацію штрихів.
3. Назвіть основні скрипкові школи.
4. Які види вібрації ви знаєте? Назвіть і надайте характеристику.
5. Надайте характеристику скрипковій творчості Н.Паганіні. В чому феномен його віртуозності?
6. Охарактеризуйте Каприси П.Роде. В чому їхня особливість?
7. Назвіть та охарактеризуйте віртуозні жанри для скрипки.
8. В чому особливості віртуозних творів Г.Венявського?

9. Назвіть спільне та відмінне у виразових засобах скрипалів першої і другої половини XIX ст.
10. Охарактеризуйте творчість Ж.-Ф.Мазаса
11. Надайте характеристику трьом зошитам каприсів Ж.-Ф.Мазаса. Які драматургічні особливості всіх зошитів?
12. Які каприси можна запропонувати в якості вправ на розвиток вібрації? Охарактеризуйте їх.
13. Назвіть приклади і охарактеризуйте каприси, в яких важливою є поліфонія. Як вона використовується композитором?
14. Надайте приклади та охарактеризуйте каприси на штрих стаккато.
15. Охарактеризуйте кантиленні каприси. Які особливості має виконання кантилени на скрипці?

Рекомендована література

- Андрейко, О. І. (2001a). До проблеми побудови технічного апарату скрипаля. *Науковий вісник національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського*. Вип. 18. Музичне виконавство. Київ. 251-261.
- Андрейко, О. І. (2001b). Система педагогічних засобів, спрямованих на моделювання виконавської техніки скрипаля. *Теорія і методика мистецької освіти*. Випуск другий. Київ. НПУ. 91-99.
- Андрейко, О. І. (2003). Методи виховання музично-ігрового руху скрипаля. *Теорія і методика мистецької освіти*. Київ. НПУ. 102-107.
- Андрейко, О. І. (2004). *Методи вдосконалення виконавського апарату музиканта-інструменталіста*. (Автореф. дис. канд. мистецтв.) Національний педагогічний університет імені М.Підрагоманова. Київ. 23 с.
- Гуральник, Н. П. (2005). *Розвиток скрипкової школи Східної Європи XX століття: історія, теорія, методика*: навч. метод. посібник К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова. 144с.
- Євдокимов, С.А. (2007). *Скрипкове виконавство: шлях від початківця до віртуоза*. Навчальний посібник. Харків. 128 с.
- Євдокимов, С. А. (2013). *Звукова палітра скрипаля та ресурси її збагачення*: навч. посіб. ХНУМ імені І. П. Котляревського. Харків. 208 с.
- Єфімова, О. (2021). *Роль штрихів та аплікатури, як методів досягнення якісного виконання музичних творів*. Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка. Львів. 66 с.
- Мельник, А. О. (2012). Етюди та каприси (капричіо) в українській скрипковій мініатюрі. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*, (34), 332–344.

- Мельник, А. О. (2022). *Навчально-педагогічний репертуар в курсі «педагогічна практика»*. Методичні рекомендації для студентів. ХНУМ імені І. П. Котляревського. Харків. 35 с.
- Романенко, С. (2012а). Психологія скрипкового виконавства. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття*. Харків. 162 – 163.
- Романенко, С. (2012б). Становлення виконавського апарату скрипаля. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку*. Харків. 322–323.
- Семеняк, Н. (1999). Виконавський апарат скрипаля як система. *Науковий вісник Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського* : збірка статей. Київ : НАН Україн., Вип. 2 : Музичне виконавство. 67– 73.
- Стеценко, В. К. (1960). *Методика навчання гри на скрипці*. Київ: Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР. 179 с.
- Стеценко, В. К. (1964). *Методика навчання гри на скрипці*. Київ: «Мистецтво». 154 с.
- Хорошак, Б. (2024). *Еволюція виконавської техніки скрипаля XVI-XXI століття*. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеню магістра. Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка. Львів. 45 с.
- Юр'єв, О. (1974). *Виразальні можливості скрипкових штрихів*. Київ, Музична Україна. 114 с.
- Borer, P (1995). *The twenty-four caprices of Niccolò Paganini: their significance for the history of violin playing and the music of the Romantic era*. University of Tasmania. Thesis. <https://doi.org/10.25959/23210069.v1>
- Dixon, A. (2022). *Precursor Of Paganini: The Solo Violin Caprices Of Pietro Antonio Locatelli*. Bibliography and Research Skills. 17 p.
- Ivanović, D. (2006). *Development of Violin Virtuosity from the Baroque Period to the Modern Era*. DMA diss., University of Miami, Coral Gables, Florida. ProQuest Dissertations Publishing. 74 p.
- Fétis, F.-J. (1867). *Biographie universelle des musiciens et bibliographie générale de la musique*, vol. 6 (Paris: Firmin Didot, 1866-1867), 46. <https://archive.org/details/biographieuniver06ft/page/46/mode/2up>. Accessed 12.06.2025.
- Gadamer, H.-G. (2004). *Truth and method* (2nd rev. ed., J. Weinsheimer & D. G. Marshall, Trans.). Continuum. (Original work published 1960). 637 p.
- Kathryn, T. (2024). *The illustrious Legacy of Jacques-Féréol Mazas: A Virtuoso Violinist and Composer*. <https://animato.com.au/the-illustrious-legacy-of-jacques-fereol-mazas-a-virtuosic-violinist-and-composer/>
- Mazas, J.-F. (1820-1830), *Méthode de violon*, Op. 34, 4th ed. (Paris: Aulagnier, n.d.), Retrieved from: https://vmirror.imslp.org/files/imglnks/usimg/8/8f/IMSLP349901-PMLP486793-mazas_vn_methode_aulagnier.pdf accessed 12.06.2025.
- Mazas, J.-F. (1843). *Etudes*, op. 36. Retrieved from: [https://imslp.org/wiki/Etudes,_Op.36_\(Mazas,_Jacques_F%C3%A9r%C3%A9ol\)](https://imslp.org/wiki/Etudes,_Op.36_(Mazas,_Jacques_F%C3%A9r%C3%A9ol))
- Norton, L., Wellington, H. (1995). *The Journal of Eugène Delacroix (Arts and Letters)*. Phaidon Press. 570 p.

- Sachs, H. (1982). *Virtuoso: The Life and Art of Niccolo Paganini, Franz Liszt, Anton Rubinstein, Ignace Jan Paderewski, Fritz Kreisler, Pablo Casals, Wanda Landowska, Vladimir Horowitz, Glenn Gould*. Thames & Hudson. 208 p.
- Schwarz, B. (1983). *Great Masters of the Violin: From Corelli and Vivaldi to Stern, Zukerman and Perlman*. Simon and Schuster. 671 p.
- Silva, U. C. (2010). *Original And Transcribed Etude Books For Viola: A Reference Guide For Teachers And Students*. Dissertation for the Degree Doctor Of Musical Arts. Athens, Georgia. 231 p.
- Stowell, R. (Ed.). (1992). *The Cambridge companion to the violin*. Cambridge University Press. 320 p.
- Whitmore, P. (1988). Towards an Understanding of the Capriccio. *Journal of the Royal Musical Association*. Vol. 113, Issue 1. P. 47-56.
- Zhou, Yang (2024). *Des Sons Harmoniques: Mazas's Legacy on Violin Pedagogy, Discussion of the Violin Duo Genre, and Analysis of Mazas's Violin Duos*. Degree of doctor of musical art. The University of Arizona. 72 p.